

**Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti**

ŽUPNA CRKVA POHODA BL. DJEVICE MARIJE U SIRAČU
– diplomski rad –

Matej Matošin

Mentor: dr.sc. Dragan Damjanović

Zagreb, 2009. (2015.)

Sadržaj

I. Uvod	str. 3
I.1 <i>Povijest mjesta</i>	str. 5
II.2 <i>Crkvena povijest</i>	str. 8
 II. Župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije u Siraču	str. 10
II.1 <i>Projekt i gradnja crkve: uloga naručitelja</i>	str. 10
II.1.1 Analiza arhitekture, arhitektonske ornamentike	str. 12
II.2 <i>Oltari i liturgijski namještaj (krstionica, ispovjedaonice)</i>	str. 21
II.2.1 Ferdinand Stuflesser i njegov utjecaj na opremu crkava liturgijskim namještajem krajem XIX. i početkom XX. st.	str. 29
II.3 <i>Zidne slike</i>	str. 32
II.3.1 Odnos slika prema arhitekturi	str. 33
II.3.2 Marko Antonini i oslici crkvenih interijera krajem XIX. i početkom XX. st. u Hrvatskoj	str. 35
 III. Zaključak	str. 37
 IV. Sažetak	str. 38
 V. Popis slikovnih priloga	str. 39
 VI. Popis literature	str. 41
 VII. Prilozi	str. 43

I. Uvod

Župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije nije poznata u stručnoj literaturi, a mjesto Sirač nije zavedeno kao natuknica u *Enciklopediji hrvatske umjetnosti* iz 1996. godine, što je učinilo ovu temu zanimljivom za istraživanje u okviru diplomskog rada. Poticaj za odabir teme bilo je izdanje Ivanke i Florijana Križa, mjesnih povjesničara, koji su objavili mnoge zaboravljene činjenice vezane uz nastanak bogate siračke kulturne i graditeljske baštine¹ te uvid u najvažniju građevinu sadašnjega Sirača, župnu crkvu. Njezina gradnja i oprema altarima, skulpturama i zidnim slikama nastala je u jednom mahu na samom početku XX. stoljeća, kao rezultat demografskog i ekonomskog uzleta u XIX. stoljeću, u svega tri godine što pokazuje novu naručiteljsku moć zajednice. Arhitektura crkve skladna je u proporcijama i odnosima volumena a klasicistički stroga u odabiru arhitektonske dekoracije, što mi se činilo vrijednim stručnog osvrta, kao i činjenica da je autor oltara i drugog crkvenog namještaja (cjeline opreme) Tirolac Ferdinand Stuflesser, kojemu su posljednjih desetljeća posvećene znanstvene studije Olge Maruševski (1986. i 1992.) i Irene Kraševac (2003.), a zidnih slika da je slikar talijanskog podrijetla, Marko Antonini, koji još čeka kritički prikaz opusa.

Presudnu pomoć u istraživanju pružio mi je župnik vlč. Antun Palić, kome na ovom mjestu najljepše zahvaljujem na slobodnom uvidu u župni arhiv i sve sačuvane dokumente o gradnji i opremi. Zahvaljuem također Jeleni Hihlik iz Muzeja grada Pakraca na pomoći oko istraživanja djelovanja arhitekta Golubića i suradnika na siračkoj crkvi. Nadam se da će ovim radom župna crkva u Siraču barem dijelom izaći iz dosadašnje povijesno-umjetničke anonimnosti i dobiti mjesto koje zaslužuje, možda ne veliko, ali barem primijećeno.

---

¹ Vidi u: Ivanka Križ, Florijan Križ, Sirač: Zrnca povijesti i mnoga sjećanja, Daruvar, Grafodar, 2002. Izdavač Logos iz Daruvara objavio je od istih autora zavičajna izdanja: *Sirač: iz obiteljskih albuma* (2007.) i *Vrutak iz srca: o siračkom folkloru* (2005.).

Sl.1 Panoramski pogled na Sirač sa Starog grada (Zirch) i na dolinu rijeke Bijele.

I.1 Povijest mjesta

U suvremenoj administrativnoj podjeli Republike Hrvatske, Sirač je općinsko središte na istočnom rubu Bjelovarsko-bilogorski županije, južno od Daruvara, a sjeverno od Pakraca. Tip naselja je mješoviti. Jezgra Sirača okupljena je oko župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije (grupirani tip naselja), a raštrkana »periferija« širi se obroncima Papuka i Ravne gore. Geološki reljef pogodio je razvoju mješovitog tipa, jer osim brežuljaka Papuka i Ravne gore područje je razvedeno planinskim slivovima Bijele (srednjovjek. Pukur/Peker) i Pakre (srednjovj. Pukruc/Pekrec), a jezgra Sirača smještena je uz utok potoka Željnaka u Bijelu, koja potom nastavlja riječnom ravnicom kao dio lijevog sliva Save.²

Bogatstvo rijeka, šuma, ribnjaka i kamena pogodovalo je ranom razvoju značajnih građevina na siračkom području u srednjem vijeku. U neposrednoj blizini Sirača nalazila benediktinska opatije sv. Margarete u Bijeloj (toponim čuva i selo Bijela pet kilometara prema sjeveroistoku, tj. prema Daruvaru), za koji Stanko Andrić i Milan Vrbanus pišu da je »jedini pouzdano dokumentiran samostan toga reda na području predturske Kraljevine Slavonije«.³ Na zapadnom obronku Ravne gore, tri kilometra jugoistočno od Sirača, na prostoru današnjeg zaseoka Barica, nalazila se utvrda Željnjak (Zeljnjak ili Solnock). Njezin je pravokutni tlocrt s dvije kule (pravokutna i okrugla), obje okrenute na sjever, rekonstruirao Gjuro Szabo, koji navodi da je utvrda 1537. godine bila u vlasništvu plemićke obitelji Kapetanović.⁴ Isti autor ističe veću važnost druge, nedaleke utvrde nazvane Zirch, po kome je kasnije mjesto i dobilo ime. Dobro sačuvani ostaci Starog grada, pogotovo glavni sjeverni bedem, kako danas mještani nazivaju utvrdu, dominiraju nad uskim tjesnacem gdje rijeka Bijela izlazi iz masiva Papuka prema nizini. Jezgra današnjeg Sirača razvila se prema tome kao podgrađe Zircha. Vlasnici utvrde prvotno su bili obitelj Tiboldović Zemčej (1334.), a potom Gašpar Kaštelanović (1430.). Szabo dalje u djelu *Srednjovjekovni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji* piše »Nu i K a š t e l a n o v i ć i od Sv. D u h a (de Szt. Lelek) imali su tu svoja dobra: ta još 1541. KV6, daje kralj Jurju Kaštelanoviću potporu od 300 f. u svrhu obrane gradova Zirch (= Sirač), Solnock (= Željnjak) i manastira Podborje. (Vjesnik kr. hrv. slav.

² O zanimljivim promjenama srednjovjekovne riječne »hijerarhije« savskih pritoka u odnosu na današnju te o ispravama u kojima se spominju Bijela i Pakra vidi u: Stanko Andrić, *Prilog srednjovjekovnoj topografiji i hidrografiji psunjsko-papučkog kraja* // *Scrinia Slavonica* 3 (2003.), 70-94 (79, 80).

³ Stanko Andrić i Milan Vrbanus, *Opis ruševina opatije Bijele iz 1761. godine* // *Scrinia Slavonica* 7 (2007.), 405-428 (406).

⁴ Vidi u: Gjuro Szabo, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, Golden Marketing, 2006. (I. izdanje Zagreb, Matica hrvatska 1920.), 113.

Dalm. Zem. arkiva IX. 182.) Kaštelanovici dobili su taj posjed nakon T i b o l d o v i ć a, koji su ga u buni protiv Sigismunda izgubili.«⁵ Unatoč kraljevskoj potpori za obranu Zircha / Sirača Osmanlije su ga ubrzo zauzeli (1542.) i koristili kao jednu od važnih obrambenih gradnji na granici Slavonije prema Hrvatsko-ugarskom kraljevstvu, odnosno Habsburškom Carstvu. Godine 1691. osmanska je vojska na uzmaku pred carskim trupama zapalila utvrdu i podgrađe. Daljnje vlasnike, sada već oštećene utvrde, Mladen Obad Šćitaroci navodi kronološki: car Leopold I. Habsburg 1702. godine dodijelio je posjed Mariji Sabini, udovici Ivana Jakoba de Köttena, a potom ga je preprodajom 1763. godine kupio (za 40.000 forinti) grof Antun Janković de Daruvar (Daruvarski).⁶ Nedugo nakon nešto posjed je ponovno preprodan, kako bilježi povijesni uvod u rukopisu *Župne spomenice*: »Godine 1879. prodali su grofovi Jankovići svoj posjed Sirač Magdalen Lechner r. Federl i Pirku (?). Po njihovoj smrti došao je u vlasništvo porodice Tüköry de Algyest.«⁷ Po dovršetku željeznice 1887. godine započeo je na posjedu Tüköryja razvoj drvne industrije što je privuklo brojne nove obitelji u mjesto: trgovce, obrtnike, činovnike, radnike i upravo je taj priljev stanovništva potaknuo gradnju sadašnje crkve Pohoda Blažene Djevice Marije.

---

⁵ Gjuro Szabo, *Iz prošlosti Daruvara i okolice* // Poseban otisak iz Narodne Starine XI. (1934.), 1-22 (12).

⁶ Vidi u: Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Slavonije*, Zagreb, Šćitaroci, 1998., 368. Za Jankovića Szabo piše: »A n t u n je Janković rođen 1729, u Pečuhu, posvetio se pravu i stiče golemo imanje: u Ugarskoj Csepregu, a u Slavoniji Sirač i s Daruvarom i Pakrac. 1757, podžupan je požeški, 1770. veliki župan, prati dvaput Josipa II. na putu kroz požešku županiju, postaje 1785. predsjednikom stola sedmorice u Budimu te mu je povjereno i stižavanje seljačke bune u Sedmogradskoj. Svom plemstvu pribavi 29. II. 1765, pridjev »de Daruvar«, a 28. XI 1772. postaje grofom. U toj se diplomi spominje izriječkom » c a s t r u m P o d b o r j e , a l i t e r Daruvar «. 18. IX. 1789. umire u Budimu i bude u Csepregu pokopan. S njim prestaje grofovsko dostojanstvo familije. Antun je Janković stvorio Daruvar, odsjekavši od siračke gospoštije znatan dio.« Gjuro Szabo, sp. dj., 1934., 13.

⁷ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (*Uvod*).

Sl.2 Pogled na Stari grad (Zirch) i podgrađe, današnju jezgru Sirača ispred crkve.

Sirač je doživio brojne demografske promjene, rast u srednjem vijeku i oskudicu u osmansko doba, uz što se veže i crkvena povijest: propast stare župe, također posvećene Mariji u Zirchu i njezina obnova u Siraču.

II.2 Crkvena povijest

U najstarijem popisu župa zagrebačke biskupije, onom goričkog arhiđekona Ivana iz 1334. godine, spominje se i župa »beate virginis de Zirch«, a nalazila se u arhiđakonatu Svetačje (Zinche). Prema rezultatima istraživanjima crkvenog povjesničara Josipa Buturca, objavljenim u članku *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine* toponim se može identificirati kao Sirač: »1334. Item beate virginis de Zirch – 1501. Michael plebanus beate virginis in Zyrch. Habet I capellandum. To je Sirač kod današnjeg Daruvara. Ovdje se 1341-1533. nalazila prostrana gosposhtija, podijeljena između više vlasnika, i utvrđeni grad koji se održao i za turskoga vladanja i na početku XVIII. st. pretvoren u goleme ruševine. Danas je tu opet katolička župa.«⁸

Do uspostave župe i gradnje današnje crkve Pohoda Blažene Djevice Marije sirački vjernici odlazili su u župnu crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Pakrac (sadašnja je dovršena 1764., prema ploči na pročelju), a potom u bližu crkvu sv. Ivana Krstitelja u Badljevini (sadašnja građena 1756.-1770.).⁹ Od godine 1906., kada je uspostavljena župa u Badljevini (do tada dio pakračke), siračka je crkva bila filijalna kapela, a od 1945., kada se osamostalila župa Sirač (23. rujna) postala je župnom crkvom. Svoj nastanak ona zahvaljuje ekonomskom rastu mjesta i porastu broja stanovnika, jer su ubrzo nakon demografskog priljeva javile su se ideje o administrativnoj samostalnosti (odvajanje od općine Daruvar), ali i potreba za sakralnom građevinom u samom mjestu. Zanimljive podatke o popisu stanovništva 1890. godine donosi *Župna spomenica*: »U godini 1890. vršio se popis stanovništva i prema tom popisu Sirač je imao 135 kućnih brojeva sa 840 duša. Po vjeri bilo je: 729 katolika, 80 pravoslavnih 13 evangelika, 6 protestanata i 12 izraelita.«¹⁰, po čemu se i to malo mjesto otkriva kao pravi odraz multinacionalne Austrougarske Monarhije.

⁸ Vidi u: Josip Buturac, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine* // *Starine* LIX (1984.), 43-107 (57).

⁹ Vidi u: Anđela Horvat, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj* // Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber, 1982., 301 (bilješka 183).

¹⁰ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (Uvod).

Sl.3 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907.

II. Župna crkva Pohoda Bl. Djevice Marije u Siraču

II.1 Projekt i gradnja crkve: uloga naručitelja

U uvodnom dijelu *Župna spomenica* navodi crkveno-administrativne okolnosti u vrijeme podizanja crkve i ističe ulogu jednog Siračanina: »Do godine 1906. podpadao je Sirač pod rkt. župu u Pakracu. Te godine osnovana je nova župa u Badljevini. U sklopu nove župe našao se i Sirač. Iste godine nastojanjem Dominika Müllera i drugih seljana počela se graditi rimokatolička crkva u Siraču koja je dovršena 1908.«¹¹ Ova datacija dovršenja odnosi se vjerojatno na blagoslov crkve dana 2. VII. 1908.¹² jer je crkva izgrađena godinu dana ranije, kao i glavni oltar, koji je signiran i datiran 1907. godine. Za početak gradnje i koordinaciju, prema istom izvoru, osnovan je Odbor za gradnju crkve (1904.), a njihov prvi posao bio je sakupljanje dozvola i sredstava za gradnju. Za istraživanje povijesti Sirača i tradicije sakralne gradnje u njemu, članovi odbora obratili su se crkvenom povjesničaru i piscu Janku Barlèu. On je upravo tada, 1904. godine postao članom prebendarskog zbora na Kaptolu u Zagrebu, a svoje je svećeničke dane započeo kao kapelan u Garešnici kraj Pakraca i dobro je poznao kraj i prilike.¹³ Uz dozvolu vlasti, Odbor je u svibnju 1904. godine sastavio proglas čiji se tekst nalazi u *Župnoj spomenici*.¹⁴

U proglasu se ističe potreba za izgradnjom nove kapele koja bi ispunjavala crkvene funkcije u mjestu jer zbog udaljenosti crkve u Pakracu mali broj vjerinika odlazi na bogoslužja. Iz Barlèovih istraživanja koje je Odbor unio u svoj proglas posebno je naglašen kontinuitet sakralne građevine i titulara, odnosno želja mještana da kapelu posvete Pohodu Blažene Djevice Marije, dakle Mariji kao titularki kao što je to bila u predosmansko doba i u XVIII. stoljeću.

¹¹ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (*Uvod*).

¹² »Nova crkva blagoslovljena je vrlo svečano. Iz Zagreba je došlo hrvatsko pjevačko društvo 'Sloga' pod vodstvom zborovođe Janka Slogara, profesora na učiteljskoj školi u Zagrebu. Crkvu je blagoslovio sam rektor hrvatskog sveučilišta dr. Josip Pazman uz brojnu asistenciju okolišnog svećenstva dne 2. srpnja 1908. godine.« Idem.

¹³ »Janko Barlè, povjesničar; etnograf, glazbeni pisac (Budanje kod Vipave, 12. III 1869 — Zagreb, 18. II 1941). Sin je učitelja Ivana. Osnovnu školu učio je u Podzemlju na Kupi, gimnaziju u Novom Mestu (1879–1884), Karlovcu (1884–1886) i Zagrebu (1886–1888). Završivši bogoslovni fakultet u Zagrebu (1888–1892), zaređen je 1892. za svećenika. Glazbeno znanje stjecao je uz oca orguljaša te uz franjevca Hugolina Sattnera u Novom Mestu i Franju Vilhara Kalskog u Karlovcu, a kao član glazbenog društva bogoslova »Vijenac« učio je svirati violinu. Bio je kapelan u Garešnici (1892–1893), a u Zagrebu najprije vjeroučitelj u Zavodu za gluhoonijemu djecu, zatim u nadbiskupijskoj kancelariji aktuar, bilježnik, arhivar i od 1916. do 1938. ravnatelj. Od 1904. je prebendar, od 1911. nadbiskupov tajnik, a od 1916. kanonik.« AA.VV., *Hrvatski biografski leksikon* I. (A-Bi), ur. Nikica Kolumbić, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod 'Miroslav Krleža'; Grafički zavod Hrvatske, 1983., 475. F.E.H. i I. Šp.

¹⁴ Vidi VII. Poglavlje Prilozi ovog rada (1), str. 43

Obzirom na slabo materijalno stanje zajednice, od vlade je Odbor dobio suglasnost za skupljanje priloga na području Kraljevine Hrvatske i Slavonije, te su se obvezali sve darove obznaniti u javnim glasilima.

Zemljište na kojem je izgrađena crkva je dijelom bilo vlastelinsko, a dio je poklonila Marija Demeter iz Dubnice.¹⁵ Zemljišna zajednica u Siraču dala je prinos za gradnju, sami mještani su pekli opeku (1905. je bila glavina opeke gotova), a prikupljenim je prinosima gradnja započela 1906. godine. Trošak gradnje podnijeli su mještani: »Nakon odobrenja nacrti i troškovnika potrebna svota bila je zajedno s razrezom poreza razdijeljena među mještane, koji su uz velike žrtve ipak doprinosili svaki po svojem kućanstvu za podignuće crkve.«¹⁶ Prema *Župnoj spomenici* natjecateljski duh bio je presudan da se voljom mještana kopanje temelja obustavi i projekt promijeni, to jest da se dimenzije uvećaju. Želja Siračana bila je da imaju crkvu veću od one u susjednoj Badljevini, što je ispunjeno, a uključivalo je i promjenu troškovnika. Nakon tih početnih zaostajanja gradnja je brzo dovršena: »Tako je i bilo i tada su za prezbiterij povećali crkvu u Siraču i gradnja je nastavljena. Za povećanje iznosa cijene gradnje trebalo je naći pokriće. Podignut je zajam kod Sveučilišne zaklade medicinskog fakulteta u Zagrebu na deset godina. Crkva je podignuta 1907. a tokom sljedeće godine opremljena je svim potrebnim namještajem i crkvenim potrebama i misnim ruhom.«¹⁷

Isti arhivski izvor donosi ime graditelja, ali samo prezimenom »Golubić iz Pakraca«.¹⁸ Radi se o Stjepanu Golubiću, graditelju s kraja XIX. i početka XX. stoljeća u Pakracu, o kome je također literatura vrlo skromna.¹⁹ Muzej grada Pakraca u 2007. godini započeo je istraživanja o tom pakračkom graditelju: napravljena su terenska istraživanja, fotografiranje arhitekture i pronalaženje te dokumentiranje povijesnih podataka.²⁰ Olga Maruševski već je prije objavila (1986.) kako je Stjepan Golubić sudjelovao u obnovi u požaru stradale Saborne crkve svete trojice u Pakracu, između 1893 i 1896. godine, gdje je prema Bolléovim planovima za obnovu izvodio zidarske i tesarske radove.²¹ Jelena Hihlik, iz Muzeja grada

¹⁵ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (Uvod).

¹⁶ Idem.

¹⁷ Idem.

¹⁸ Idem.

¹⁹ Njegova prizemnica u Pakracu (Kuća Golubić), u Ulici kralja Tomislava 7, oštećena je u granatiranju grada tijekom Domovinskog rata (1991.-95.) i tek joj predstoji obnova u okviru preventivne zaštite kulturnih dobara. Usp. *Izvod iz Registra preventivno zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske* br. 1/2005, Pakrac 603/1, P-1039. <http://www.infolex.hr/htm/36473.htm>, pregledano 17. studenog 2008.

²⁰ Podatke odnosim prema web stranici <http://mdc.hr/UserFiles/File/Izvjesca/2007/LI-MG%20Pakraca.pdf>, pregledano 01. veljače 2009.

²¹ Olga Maruševski, *Saborna crkva sv. Trojice u Pakracu* // Iso Kršnjavi kao graditelj; Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, knjiga XXXVII. Zagreb, 1986, str. 140-144.

Pakraca obavijestila me kako je prema njenim saznanjima Stjepan Golubić školovan u Grazu,²² što nisu mogli potvrditi s Tehničkog sveučilišta u Grazu, odjela Arhiva i dokumentacije.²³ Međutim, prema obavijesti Siniše Njegovana Stareka iz Pakraca u gradnji crkve sudjelovao je, uz Stjepana Golubića i njegov pradjed František Starek, dok je njegov djed Karel Dragutin Starek dograđivao zvonik.²⁴ Informacije su mu poznate iz obiteljske predaje, te iz obiteljskog arhiva koji je nestao u Domovinskom ratu.

Teško bi bilo utvrditi opseg i godine dogradnje zvonika; no svakako je dovršen prije početka Prvog svjetskog rata jer je uz zvono, nabavljeno iz Graza, trebalo stići još jedno, koje se nije moglo naručiti zbog ratnih prilika.²⁵ Za primjetiti je ipak da su kapiteli i pilastri portala, te arhitektonski ornamenti zvonika donekle različiti od kapitela, pilastara i ornamenata na pročeljima crkve (usp. način izvođenja i broj kanelira pilastara, proporcije i motive kapitela na pilastrima portala u odnosu na kapitele pilastara ostalih pročelja (sl.9), te doprozornike okruglih prozora zvonika (profilirani, sl.16) i apside (neprofilirani, sl.15).

II.1.2 Analiza arhitekture, arhitektonske ornamentike

Župna crkva smještena je u uličnom nizu obiteljskih kuća s vrtovima na zatravljenoj, ograđenoj parceli, ulazom okrenuta prema glavnoj ulici u mjestu Sirač što je razlog odstupanja od uobičajene orijentacije u smjeru istok-zapad. Ulaz u crkvu nalazi se na sjeveru, prostor svetišta prema jugu. Ulični niz prekinut je poljskim odvojkom od glavne prometnice, koji istočnim rubom prati granicu parcele crkve.

Župna crkva uzdužna je jednobrodna građevina s tornjem na pročelju i polukružnom apsidom na začelju. Tlocrtnih je dimenzija 15,87 x 10,58 metara. Radijus apside je 3,25 metara što ju čini užom od širine broda. Uz apsidu je pravokutna sakristija koja je u kasnijim dogradnjama²⁶ dobila današnji oblik i veličinu od 4,75 x 7,55 metara, u koju se može ući kroz vrata desno od oltara, ali i kroz vanjski ulaz. U osi pročelja sješten je zvonik, tlocrtnih

²² Usp. Jelena Hihlik, elektronska poruka od 18. prosinca 2008.

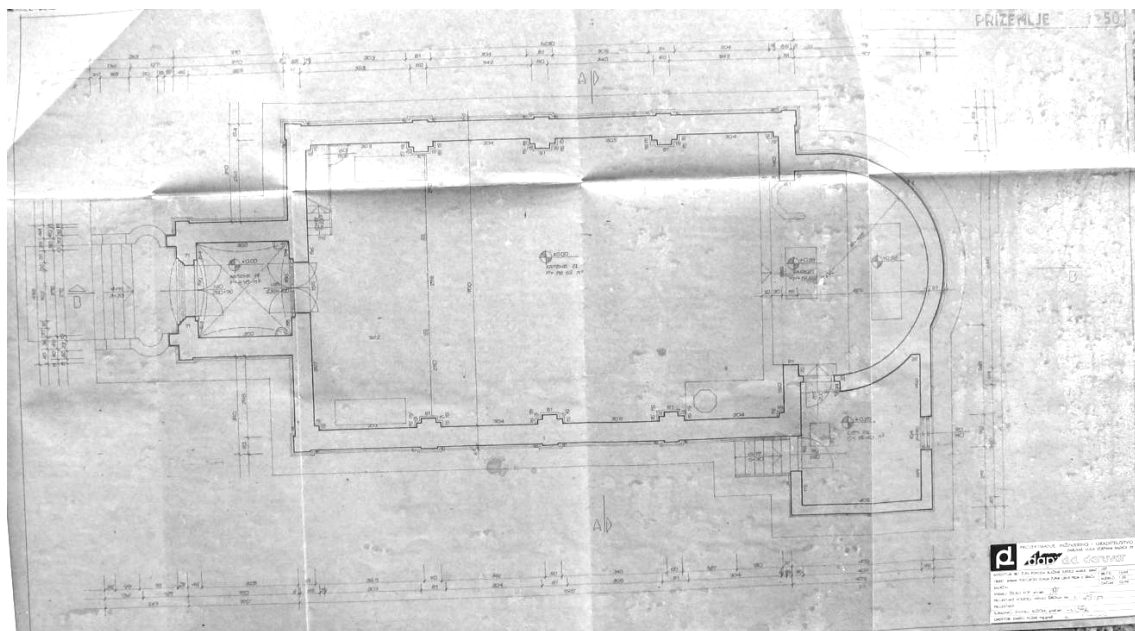
²³ Usp. Dr. Marieluise Vesulak, Archiv und Dokumentation, elektronski odgovor na upit o Stjepanu Golubiću u evidenciji studenata na Technische Universitaet Graz, od 22. prosinca 2008.

²⁴ Usp. Jelena Hihlik, sp.dj. (18. prosinca 2008.)

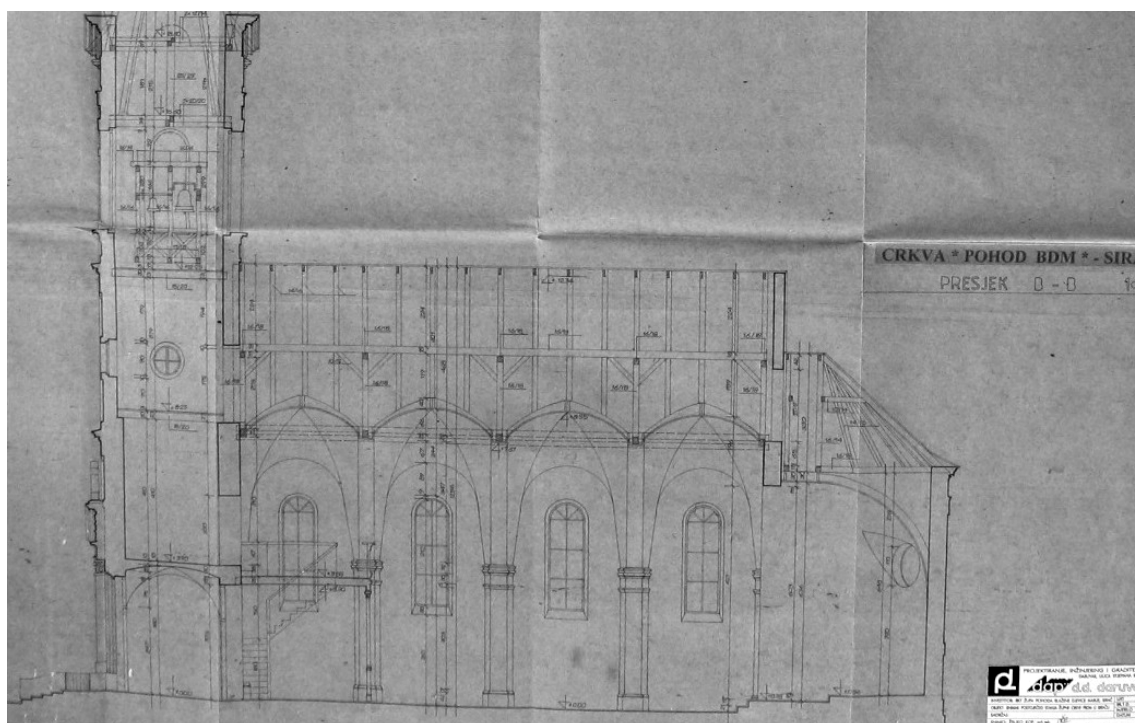
²⁵ Vidi u: Ivanka Križ, Florijan Križ, Sirač: Zrnca povijesti i mnoga sjećanja, Daruvar, Grafodar, 2002., str. 150

²⁶ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (Uvod).

dimezija 4,38 x 4,38 metara,²⁷ kroz čiju se prizemnu etažu ulazi u crkvu, a koja ujedno ima i funkciju predvorja. U crkvu se prilazi stubama pred zvonikom jer je razina poda unutrašnjosti crkve uzdignuta od nivoa parcele.

Sl.4 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, tlocrt prizemlja (snimak postojećeg stanja).

Sl.5 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, tlocrt prizemlja (snimak postojećeg stanja).

²⁷ Snimak postojećeg stanja načinjen od DAP DARUVAR, glavni projektant, Nenad Šironja, d.i.a., br.TD. 19/99, Župni arhiv Sirač

Sl.6 i 7 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., sjeverno pročelje i ulazni portal

Centralnu os pročelja čini vertikala zvonika, koji je prigraden osnovnom volumenu građevine i izvučen iz pročelnog zida crkve; dvokatni je i zaključen visokim krovom na četiri vode, pokrivenim limom.

Ulaz na prizemnoj etaži zvonika naglašen je portalom oblikovanim poput edikule s dva pravokutna kanelirana pilastra biljno stiliziranih kapitela, povezana trabeacijom, na kojoj se ističu dva motiva trigilifa (jedini u arhitektonskoj dekoraciji crkve), i zaključena trokutnim zabatom. U zabatu se nalazi *stucco – reljef* Božjeg oka, obojen plavo (oko) i zlatno (zrake).

Slijedeći kat zvonika, koji se proteže do visine krovnog sljemena crkve i prekriva većinu zabata pročelja, ima na tri slobodne strane po jedan okrugli prozor. Posljednji kat pod krovom je rastvoren na sve četiri strane uskom i visokom monoforom, također lučno zaključenom, zatvorenom drvenim rešetkama iza kojih se nalaze zvona. Svaki od katova zvonika različite je visine, od čega je prizemni sa ulaznim portalom najviši. Uglovi zvonika kao i podjele na etaže su dodatno naglašeni sivo toniranim lezenama i na taj način se razlikuju od ostatka zida.

Lijevo i desno od zvonika, na pročelnom zidu, po jedna je lučno zaključena, u tlocrtu polukružna niša. U obje su 1964. godine postavljene skulpture anđela, rad neimenovanog majstora salezijanca (red koji upravlja župom Sirač).²⁸ Uglovi pročelja su naglašeni kaneliranim pravokutnim pilastrima, florealno stiliziranih kapitela.

Sl.8 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., bočno pročelje

²⁸ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (*Uvod*).

Sl.9 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., sjeverno pročelje, detalj.

Bočne fasade identično su artikulirane; izmjenom pravokutnih pilastara i uskih prozora. Prozora je na svakoj bočnoj fasadi po četiri. Jednakih su i naglašeno izduženih proporcija kao i dvije niše na pročelju, te dvije niše s bočnih strana zvonika. Svi prozori i niše postavljeni su na istoj visini, nad profilacijom koja obilazi pročelnu i bočne fasade crkve. Nad kapitelima pilastara proteže se profilirano grede, na koje naliježe dvostrešan, crijepom pokriven krov.

Plašt apsida nije artikuliran pilastrima već lezenama koje su na glatkoj, zakrivljenoj površini zida dodatno naglašene svim tonom. Lezene dijele vanjski plašt na pet polja, od čega su dva polja otvorena s dva okrugla prozora, prema jugoistoku i jugozapadu. Apsida je oblika poluvaljka pokrivena krovom oblika polustošca, obloženim limom.

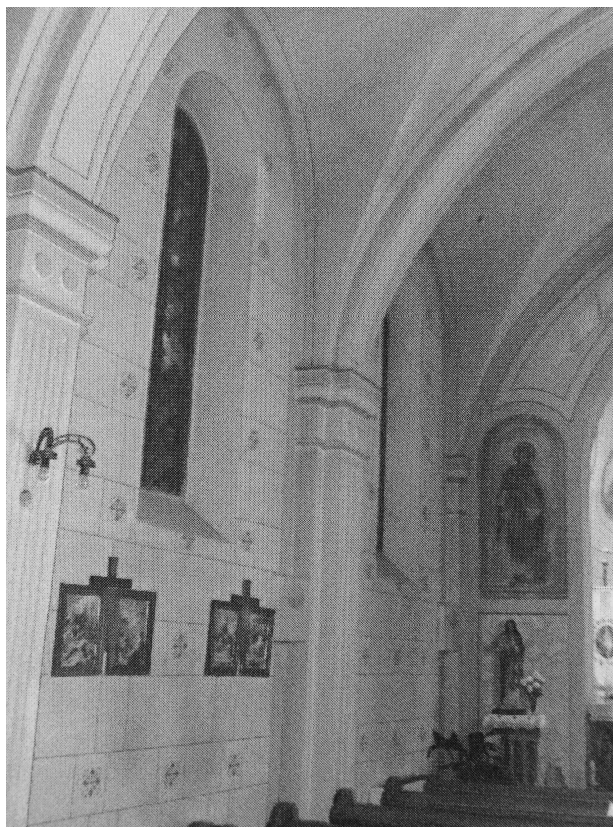
Sl.10 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., južno pročelje

Racionalna, stroga i suzdržana dekoracija plašta klasičnim oblicima nije provedena dosljedno i jednoliko na vanjskom omotaču; vijenci se ne protežu uokolo crkve, prekidani su (sl.8 i sl.10), prelaze u lezene te tako ne povezuju sastavne dijelove u jedinstvo (prekinuti su kod apside i promjena kod zvonika).

Zvonik je najbogatije raščlanjen i dekoriran geometrijskim oblicima koji nisu posve klasični i koji se ne ponavljaju drugdje na crkvi. Kapiteli svih pilastara na pročeljima crkve su identični, izvedeni u *stucco* tehnici, a razlikuju se, kako je već navedeno, od kapitela na pilastrima portala (sl.9). Posljednji su izrađeni grublje: pastozni su i umjesto akantovih vitica koristi volute i Rollwerk (na uglovima).

Strana apside je međutim najmanje dekorirana: osim podjele na polja lezenama nema drugih elemenata. Svi ornamenti građevine su toniranjem dodatno istaknuti, čiji je kontrast smanjen u zadnjoj obnovi fasade iz 1999. godine,²⁹ što se može uočiti komparacijom fotografija prijašnjeg stanja.³⁰

Sl.11 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., unutrašnjost, pogled prema svetištu i zapadni zid.

Unutrašnjost je podijeljena na četiri traveja; bočni su zidovi jednobrodne građevine raščlanjeni sa po tri para kaneliranih pilastara, naznačene baze i kapitela, između kojih su, već opisani, relativno uski a visoki, lučno zaključeni te vitrajima ostakljeni prozori. Na otprilike 2/3 visine već opisanih zidova nalaze se kapiteli pilastara, s nekoliko profilacija geometrizirani, na koje se nastavljaju pojasnice bačvastog svoda sa susvodnicama, koji je relativno dubok. Trijumfalni luk granica je između prostora broda i prostora svetišta, koje je uzdignuto za dvije stube i presvođeno, nešto niže od glavnog broda, polukupolom. U prostor svetišta svjetlo dolazi lijevo i desno od oltara kroz dva okrugla prozora (*occulusi*) spomenuta

²⁹ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (*Uvod*).

³⁰ Vidi VII. Poglavlje Prilozi ovoga rada (2), str.45.

u vanjskom opisu crkve. Svi arhitektonski dijelovi dodatno su naglašeni oslikom u različitim bojama.

Prostor prvog traveja od ulaza dvoetažan je: na dva vitka stupa postavljena je drvena konstrukcija pjevališta s orguljama. Na pjevalište se penje drvenim stubama lijevo od ulaza. Parapet je puni drevni, prema svetištu reljefno raščlanjen i dekoriran te naglašen bojom.

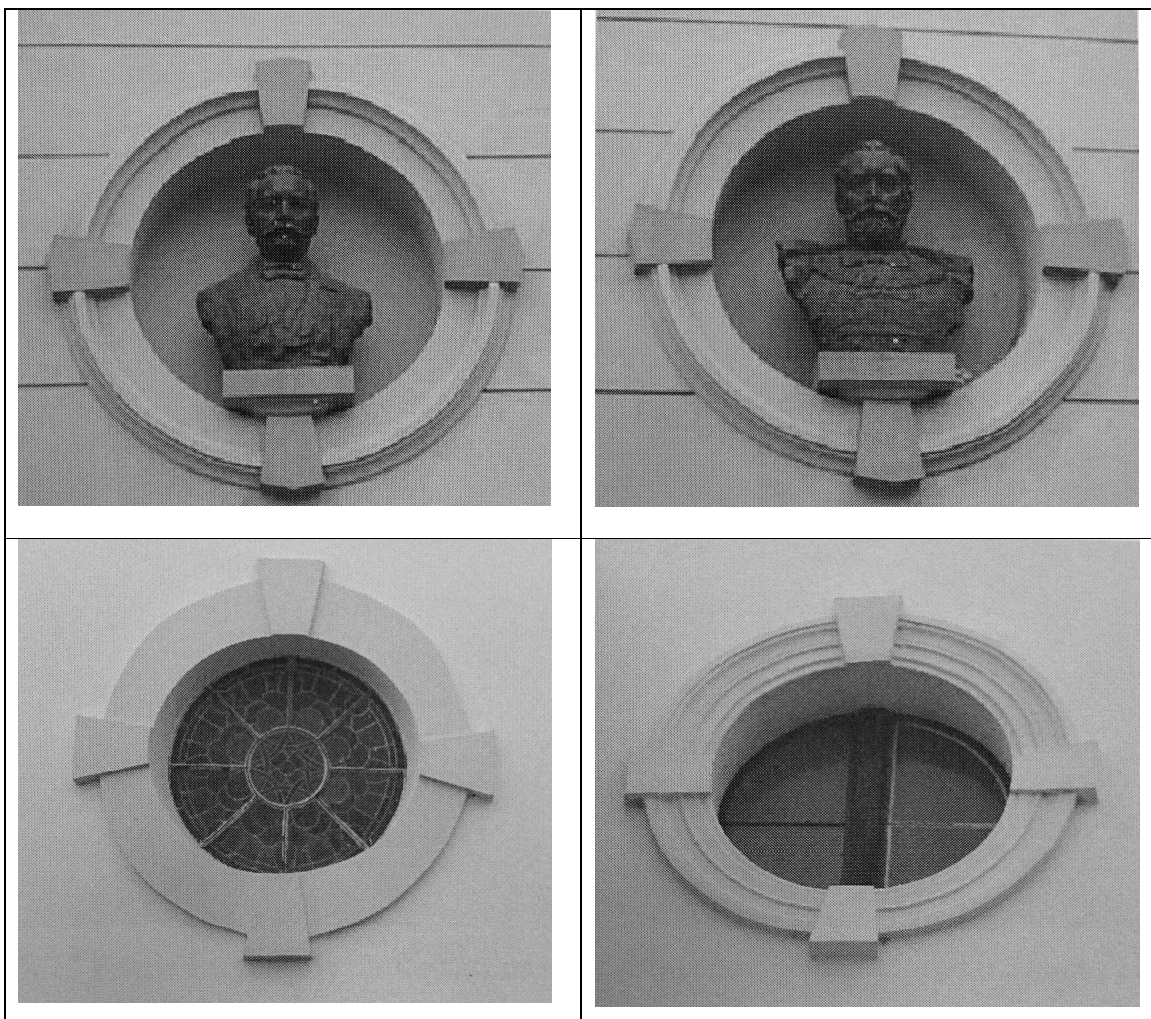

Sl.12 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., unutrašnjost, pogled prema pjevalištu.

Dragan Damjanović (2004.) ističe da je za pravoslavne crkve na našim područjima vrlo čest odabir neorenesansnog stila, ali bi za katoličku crkvu bilo očekivati okretanje stilovima srednjeg vijeka; gotici i romanici.³¹ Odabir neorenesansnog stila gradnje siračke crkve nije iznenađujući obzirom na Golubićevo sudjelovanje u obnovi, prema Bolléovim nacrtima obnove Saborne crkve Sv. Trojice u Pakracu. Usporedba crkve u Siraču s pravoslavnom crkvom u Pakracu, koja je bitno veća i ambicioznija narudžba pokazuje i druge srodnosti (usp. raščlambu bočnih pročelja, poziciju i ulogu zvonika). Utjecaj Bolléa na rad

³¹ Dragan Damjanović, *Stilsko rješenje arhitekta Janka Holjca za gradnju pravoslavne Saborne crkve u Plaškome i grkokatoličke Župne crkve u Petrovcima* // Prostor 1 [27] 12 (2004.), str.67-76

Stjepana Golubića je zasigurno prisutan, i o tome svjedoče komparativne fotografije crkve Sv. Trojice,³² a ovdje donosim samo okrugle niše s pročelja Muzeja za umjetnost i obrt (1880.) kao mogući predložak za *occuluse* siračke crkve.³³

Sl.13 i 14 Herman Bollé, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1880., detalj pročelja (sada s bistama lijevo Bollé i desno Kršnjavoga).

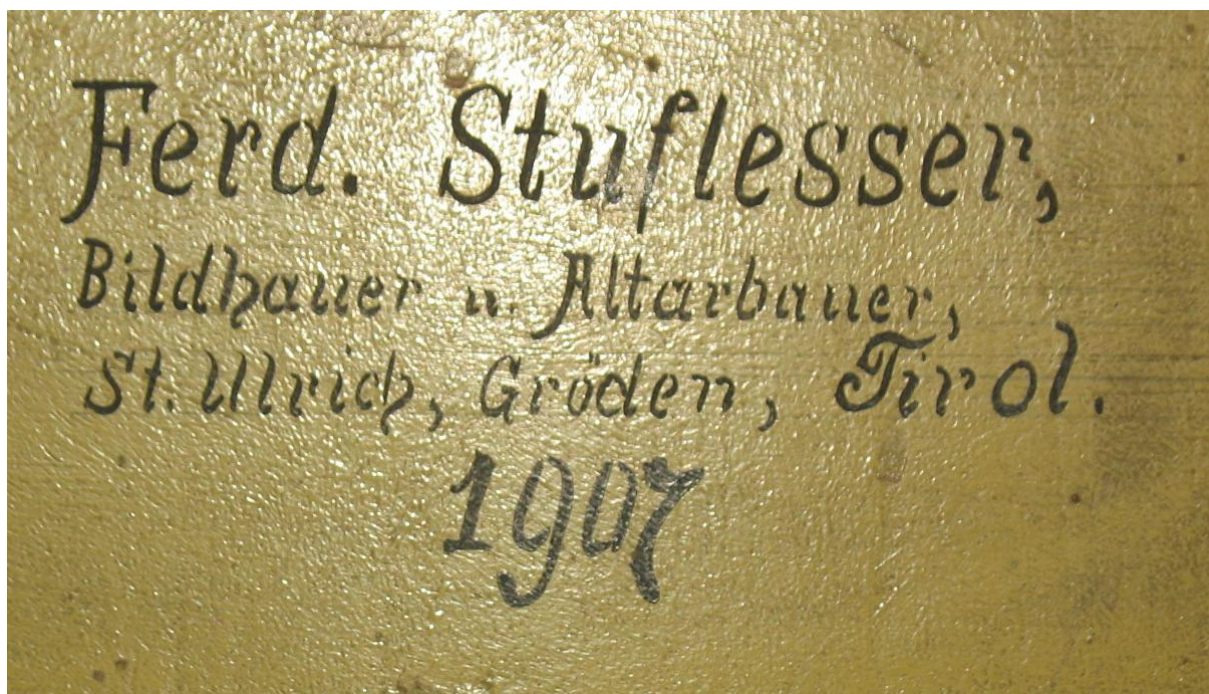
Sl.15 i 16 Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, prozor apside i prozor na zvoniku

³² vidi fotografije u VII. poglavlju Prilozi ovog rada (3), snimila Jelena Hihlik 18.12.2008., str.46.

³³ Natpisi na pločama ispod svjedoče o postavljanju skulptura 10. prosinca 1993. godine, dakle izvorno su slijepi *occulusi* bili prazni, a dodatkom postolja prilagođeni su za skulpturu. Autor portretnih poprsja je Ante Despot. Usp. *Spomenici i fontane u Gradu Zagrebu – Vodič*, ur. Doris Kažimir, Adriana Kralj, Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Gliptoteka, Grad Zagreb – Gradski ured za zaštitu spomenika kulture i prirode, s.a. [2007.], 256 (godina postavljanja pogrešno navedena kao 1999.); Saša Brkić, *Javna skulptura na otvorenom Grada Zagreba između 1990. i 2005. godine* // *Anali Galerije Antuna Augustinčića* 27 (2008.), 75-149 (88,89).

II.2 Oltari i liturgijski namještaj (krstionica, ispovjedaonice)

O crkvenom namještaju nalazimo podatak u *Župnoj spomenici*: »Oltar, propovjedaonicu i krstionicu izradila je glasovita tvrtka Stuflesser iz Tirola.«,³⁴ a na lijevoj bočnoj strani oltar je potpisan i datiran : »Ferd. Stuflesser, / Bildhauer u. Altarbauer, / St. Ulrich, Gröden, Tirol. / 1907«.

Sl.17 Potpis Ferdinanda Stuflessera na oltaru Pohoda Blažene Djevice Marije u Siraču, 1907.

Novac za oltare darovala je Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada, što ističe *Spomenica*: »U tri navrata je sama zemaljska vlada dala na molbu bilježnika Rauberu potporu za podignuće crkve. Te tri potpore bile su upotrebljene za nabavu spomenutih potreština iz Tirola.«³⁵

Glavni oltar Pohoda Blažene Djevice Marije je drveni, pozlaćen i obojan (širina 307 cm). Trodijelno je komponiran, ima shemu trijumfalnog luka a svaki pojedini dio (centralni i dva bočna, ponavlja oblik edikule). Centralni dio je naglašen većom visinom i širinom te s

³⁴ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (*Uvod*).

³⁵ Idem.

udvojenim stupovima sa svake strane. Ovdje se nakon portala ponovno javlja klasični jezik arhitekture i motiv edikule se primjenjuje u oblikovanju oltara. U središnjoj niši su oslikani drveni kipovi Marije i Elizabete (dimenzije: 135 x 80 x 30 cm) koja kleči pred njom pred oslikanim krajolikom s utvrdom od koje su vidljiva vrata (Vizitacija).

Sl.18 Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907.

U desnoj bočnoj niši smješten je kip sv. Ivana Nepomuka (dimenzije: 130 x 40 x 50 cm), koji kažiprstom desnice na ustima naznačuje ispovjedničku šutnju, a u lijevoj sv. Rok (dimenzije: 125 x 50 x 30 cm) pokazuje ranu na lijevom bedru, kraj nogu mu je pas koji mu liže rane. Svaki od tri oltarna dijela završavaju zabatom na vrhu kojih je razvijeni florealni motiv. Središnji dio je najviši, podignut od zone predele bazom a od razine zajedničkog

vijenca stupićima tako da segmentni luk središnjega okvira ulazi u polje zabata. U zoni predele po jedan andeo (dimenzije: 65/64 x 45 x 35 cm) i po jedan reljef prikazani su sa svake strane pozlaćena svetohraništa i ikonografijom vezana uz Mariju: lijevo *Navještenje*, a desno *Trogodišnja Marija odlazi u Jeruzalemski hram*.

Sl.19 Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907., kipovi središnje zone: Sv. Rok, Pohod Marijin Elizabeti, Sv. Ivan Nepomuk.

Ispod menze, u razini stipesa nalaze se tri, kolorirana i dijelom pozlaćena reljefa. Ispod svetohraništa, ali u osi s njim u medaljonu oblika četverolista prikazana je *Večera u Emausu*, lijevo *Abraham žrtvuje Izaka*, a desno *Melkisedekova žrtva*.³⁶ U obliku niša i formatu polja za reljefe (kvadrat, četverolist), u pravilnom polukruglu segmentnog luka i u rješenju trokutnih zabata (kraće stranice zatvaraju pravi kut, a u središte je upisan krug) prepoznajemo Stuflesserovo oslanjanje na renesansnu tradiciju, a dekorativnim oblicima na srednjovjekovnu (razvijena rezbarija po rubu zabata, aplikacije na vrhu, obris bifora u dekoraciji baze anđela i trifora za reljefe *Abraham žrtvuje Izaka* i *Melkisedekova žrtva*). Ikonografski opis (atributi, situacije) vrlo je precizan i omogućuje lako prepoznavanje.

³⁶ Za ikonografsko čitanje usp. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., s.v.

Sl. 20 Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907., detalj zone predele.

Sl. 21-23 Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907., detalj zone stipesa.

Krstionica (baptisterij; v. 209 cm) je oktogonalna, a oblikom nalikuje na veliki gotički ciborij (čestičnjak): oktogonalno postolje, stup, bazen i poklopac nadvisuje oktogonalna baza s kipovima sv. Ivana Krstitelja (s trakom na križu i natpisom: »Ecce Agnus Dei«) i Isusom u sceni Krštenja Kristova. Rub poklopca ukrašen je rezbarenim vijenac s trolisnim vrhovima, koji je dijelom oštećen. Sačuvana je izvorna polikromacija.

Sl. 24 i 25 Ferdinand Stuflesser, Krstionica u župnoj crkvi u Siraču, 1907.-1908., cjelina i detalj Krštenja Kristova.

Na aplikaciji kojom je ukrašeno podnožje sačuvano je ime darovatelja i datacija. Na metalnoj ploči je ugravirano: »Dar: / Vase Popovića / 1908«.

Sl.26 Ferdinand Stuflesser, Krstionica u župnoj crkvi u Siraču, 1907.-1908., detalj.

Izvorna Stuflesserova **propovjedaonica** je rastavljena na nekoliko dijelova, ali je sačuvana. Govornica (v. 109 cm) se sada nalazi lijevo od oltara (strana evanđelja) i preuzela je ulogu ambona. Postolje je nakon Drugog vatikanskog sabora postalo postolje menze oltara (v. 86)

zbog tada uvedenog propisa da svećenik služi misu okrenut prema vjernicima. Srodan oktogonalni oblik, sličan slikani ornament i kolorit kao na krstionici povezuje ova dva djela crkvene opreme (pogotovo u dijelu dvaju postolja).

Sl.27 Ferdinand Stuflesser, Govornica s reljefima četiriju evanđelista (na reprodukciji vidljivi Luka, Marko i Matej, lijevo uza zid je Ivan; dio propovjedaonice), 1907.

Sl.28 Ferdinand Stuflesser, Postolje govornice (dio propovjedaonice), sada dio glavnog oltara, 1907.

I u crkvenoj opremi župne crkve u Siraču možemo prepoznati Stuflesserov utjecaj, što potvrđuje i Župna spomenica: »Od križnog puta stigla je samo jedna (IV.) postaja kao uzorak, ali je kompletnu dobavu svih postaja iz Tirola zapriečio prvi svjetski rat. S postajom za križni put stigao je i nacrt za klupe, koje je zatim po tom nacrtu izradio stolar neki Pardus u Pakracu. Jednako i pričesna ograda i ispovjedaonice. Tada je blagajnik općine Ante Dabčević kao obično, kad je trebalo novaca, pošao selom sakupljati porezni doprinos, da se od mještana namakne potrebna svota. Tako su onda i klupe postavljene u crkvu. Zvono na tornju crkve nabavljeno je iz Graza.«³⁷ Od spomenute opreme sačuvane su klupe, okviri za postaje Križnog puta i ispovjedaonice, oblika trijumfalnog luka, što je sve nastalo prema Stuflesserovim nacrtima.

³⁷ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (*Uvod*). Pričesna ograda uklonjena je nakon Drugog vatikanskog sabora.

Sl.29 Stolar Pardus iz Pakraca prema Stuflessеровu nacrtu, Ispovjedaonica s reljefom Razmetnog sina i dvije postaje Križnog puta (desno), oko 1914.

Sl.30 Stolar Pardus iz Pakraca prema Stuflessеровu nacrtu, Ispovjedaonica s reljefom Marije Magdalene u pustinji, oko 1914.

II.2.1 Ferdinand Stuflesser (St. Ulrich, Gröden 19. XII. 1855. – 9. X. 1926.) i njegov utjecaj na opremu crkava liturgijskim namještajem krajem XIX. i početkom XX. st.

Opisane karakteristike crkvenog namještaja i reljefa uklapaju se u druga brojna djela koje je Ferdinand Stuflesser izveo za crkve u Hrvatskoj. Neposredno prije siračke crkve njegova radionica izradila je osam bočnih oltara (u kapelama) isusovačke crkve Srca Isusova u Zagrebu (1903.-1907.). O njima Olga Maruševski (1992.) piše da su: »iz radionice Ferdinanda Stuflessera (1855.-1926.), kipara i graditelja oltara u St. Ulrichu u Grödenthalu u južnom Tirolu, danas Italija. S južne su strane oltari sv. Josipa, Franje Ksavera, Alojzija i Jurja, sa sjeverne Bl. Dj. Marije, sv. Ignacija, anđela čuvara i sv. Ivana Nepomuka. To su drveni, bogato izrezbareni obojeni i pozlaćeni arhitektonski oltari u neorenesansnoj i neobaroknoj stilizaciji s predelama izvedenima u obojenom reljefu.«³⁸ Vještina savladavanja raznorodnih ikonografskih zadataka imala je uporište u predlošcima i dobro je zadovoljavala svoju poučnu ulogu, što ista autorica posebno ističe kroz odabir stava u »polubaroknoj ili pak suhoj realističnoj maniri«³⁹ Slično je sa siračkim kipovima, jer je sv. Rok na glavnom oltaru u gesti nalik brojnim baroknim kipovima tog sveca (iste odjeća i poza), a sv. Ivan Nepomuk (povijesna ličnost) realistično je opisane svećeničke odjeće i geste kojim objašnjava uzrok svog mučeništva (ispovjednu tajnu). Reljefi u zoni predele (*Navještenje, Trogodišnja Marija odlazi u Jeruzalemski hram*) i donji reljefi (*Abraham žrtvuje Izaka, Večera u Emausu, Melkisedekova žrtva*) su slikovitiji, u njima Stuflesser miješa obojeni reljef i slikanu pozadinu krajolika ili arhitekture, s čime dobiva efekt koji Olga Maruševski naziva *drvorezbarskom slikovnicom*: »Ta drvorezbarska slikovnica ili, bolje reći, zbirka svetih sličica mogla je poslužiti 'na pobudu naroda ... prilagođena shvaćanju djece i neukih'.«⁴⁰ O dugoj tradiciji drvorezbarstva u Tirolu, sa sjedištem u dolini Gröden, odakle je Stuflesser, i njegovoj promjeni u XIX. stoljeću u masovnu produkciju i profitabilnu djelatnost, ista autorica piše da

³⁸ Olga Maruševski, *Bazilika Srca Isusova u Zagrebu // Isusovci u Hrvata. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija »Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata«, Zagreb, Filozofsko – teološki institut Družbe Isusove; Hrvatski povijesni institut Beč, 1992., 464.*

³⁹ Radi razumljivosti navodim citat cijeloga odlomka: »Premda se drvorezbarska vještina ne može poreći okvirima, ipak su najzanimljivije predele. Neki su prizori rađeni vrlo korektno, uglavnom prema predlošcima, ako ne u cijelosti, onda u pojedinim partijama, likovima, tipovima i zamislima. Svi reljefi očito nisu od iste ruke, ali su mahom svi s vrlo slikovitim detaljima, s mnogo likova u nekoj polubaroknoj ili pak suhoj realističnoj maniri kad je autor htio pokazati povijesne ličnosti i događaje (sv. Ignacije, Alojzije Gonzaga, Franjo Ksaver). Na nekima se u kompoziciji i u detaljima primjećuje određena naivnost, a prepoznaje se i tirolska tradicija u izradi jaslica.« Idem.

⁴⁰ Olga Maruševski, sp. dj., 1992., 465.

je bila tržišno motivirana te da je utjecala i na neke domaće pojave: » Sedamdesetih je godina u St. Ulrichu osnovana stručna škola. Rudolf Eitelberger, zaslužan za promicanje umjetničkog obrta i osnivanje Austrijskog muzeja za umjetnosti i obrt i Umjetničko-obrtne škole, priznaje tirolskim rezbarima spretnost u obradi drva (ponajviše planinskog bora), ali smatra da im nedostaje jasna misao o zakonitostima reljefa, da se ne drže predložaka i ne bave se studijama prirode, a ni polikromna obrada nije korektna. Bolji su drvorezbarski radovi u Berchtensgadenu. Jasno je da je Eitelbergeru na pameti realistički postupak i stručno usavršavanje. Stim istim se problemima u nas javlja Iso Kršnjavi, potaknut nastojanjima svojeg profesora Eitelbergera, kad 1874. agitira za Društvo umjetnosti koje bi, među ostalim, promicalo drvorezbarstvo, za što je naš seljak osobito talentiran. Kaže da bi tako naša umjetničkoobrtnička proizvodnja nadmašila plastične radnje švicarske, berchtesgadenske i tirolske kojima nedostaju stil i originalni ukus. Tirolski su oltari od početka bili na udaru kritike, ali su kao masovna produkcija bili znatno jeftiniji i konkurentni našim, domaćim graditeljima oltara. Potkraj stoljeća preplavili su slovenske, sjevernohrvatske crkve, a ima ih i u Bosni.«⁴¹ Osim spomenutih krajeva, Stuflesserov oltar i drugu opremu nalazimo, i na samoj istočnoj granici Bjelovarsko-bilogorske županije prema Požeško-slavonskoj (dio Požeške biskupije). Premda je glavni oltar potpisan, zbog načina proizvodnje možemo crkveni namještaj u Siraču smatrati proizvodom radionice, a ne samog Stuflessera, što je objasnila Irena Kraševac (2003.): »Osnovana je 1875., vjerojatno po njegovu povratku iz Münchena, gdje je studirao kod Josefa Knabla. Po povratku u dolinu Gröden osnovao je vlastitu radionicu za crkvenu umjetnost, koja je opremala mnogobrojne crkve diljem Austro-Ugarske Monarhije. Prema poslovnim knjigama firme Ferdinanda Stuflessera može se pratiti eksport od 1883. godine u tradicionalne zemlje Monarhije – Češku, Moravsku, Vorarlberg, Štajersku, Mađarsku, a prvi se put javljaju i naručitelji iz Engleske, Francuske i Italije. Godišnja isporuka iznosila je 50-ak oltara, a tijekom dvadesetak godina Stuflesser je isporučio 818 oltara i 196 propovjedaonica. Velik dio narudžbi Stuflesser je izradio za Hrvatsku, iako se to ne vidi iz podataka koje crpi M. Dematz na temelju Stuflesserova arhiva. Radionica je zapošljavala veći broj majstora, koji su radili na izradi kompleksnih retable i ostale crkvene opreme – crtača, stolara, tokara, rezbara, polikromatora i pozlatara, dok je većinu kipova Stuflesser sam izradio. Finalni proizvod, a to je uglavnom cjelovit oltarni ansambl, signirao je osobno Ferdinand Stuflesser. Njegovo je sudjelovanje zabilježeno na velikoj izložbi crkvene umjetnosti koju je 1887. godine organizirao bečki Muzej za umjetnost i industriju. Neostilski

---

⁴¹ Olga Maruševski, sp. dj., 1992., 465, 466.

Stuflesserov oltar sa središnjim prikazom Svete obitelji u posjedu je Austrijske galerije Belvedere, a radovi mu se nalaze po mnogobrojnim crkvama u Tirolu (Branzoll, Montan, Rungg, Neumarkt), Koruškoj (Maria Saal), Gornjoj Austriji (Amstetten, Oberndorf) i Švicarskoj. Na području sjeverne Hrvatske sačuvano je više pojedinačnih kipova i cjelovitih oltarnih ansambala koji nose signaturu toga majstora, te možemo potvrditi da je to u nas jedna od zastupljenijih tirolskih radionica. Radovi mu se nalaze na području Požeškog dekanata i Čezmanskog arhiđakonata.⁴² U bilješkama koje se odnose na lokalitete s Stuflesserovim oltarima Irena Kraševac ih spominje u Požegi, Kutjevu, Velikoj, Velikoj Trnovici i Grubišnom Polju.⁴³ Sačuvani glavni oltar u Siraču, propovjedaonica, krstionica i ispovjedaonice prema njegovim nacrtima, zaokružena su i važna cjelina. Za dopunu Stuflesserovog kataloga i poznavanje njegovog opusa na području Hrvatske, oni predstavljaju značajnu dopunu.

---

⁴² Irena Kraševac, *Kipar Ferdinand Stuflesser. Doprinos tirolskom sakralnom kiparstvu druge polovice 19. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 27 (2003.), 231-239 (233, 234.).

⁴³ Irena Kraševac, sp. dj., 2003., 239.

II.3 Zidne slike

Cjelokupna slika je oslikana, svod lađe, svetišta i pjevališta te strop predvorja plavo. Pojasnice se koloristički razlikuju (ružičasto i svjetlosmeđe). Zidovi su ukrašeni tako da iluzioniraju kamene blokove.

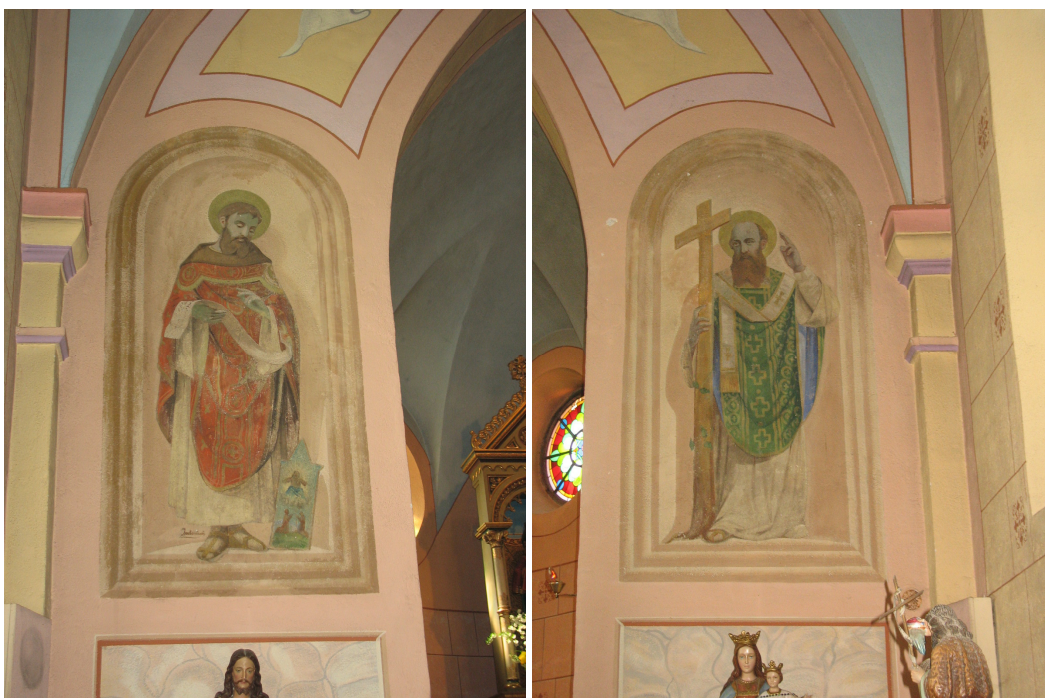
Sl.31 Pogled prema svetištu s glavnim oltarom i zidnim slikama Marka Antoninija, 1908.. Vidljive su i klupe stolara Pardusa iz Pakraca, izrađene prema Stuflessеровим nacrtima oko 1914.

Na trijumfalnom luku iluzioniran je traka s natpisom: »VELIČA DUŠA MOJA GOSPODINA«, a ispod krajeva trake iluzionirane su plitke niše s dva muška sveca, sv. Ćirilom i Metodom. Na tjemenu svoda svetišta je Sv. Trojstvo, a bočno su u svetištu po dva medaljona sa svecima prikazanim poprsjem, lijevo *Bogorodica s djetetom Isusom* i Sv. *Florijan*, a desno sv. *Elizabeta Ugarska (Thürinška)* i Sv. *Juraj*. O njihovom autoru izvještava *Župna spomenica*: »Slikanje crkvenih zidova izvršio je slikar Antonini, uz pomoć i suradnju svog sina.«⁴⁴ Slikar je ostavio i potpis, koji je dijelom preslikan kao i zidne slike. Čitljivo je samo prezime, a radi se o slikaru Marku Antoniniju (Gemoni, Italija, 7. IX. 1849. — Zagreb, 26. V. 1937.).

⁴⁴ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (*Uvod*).

II.3.1 Odnos slika prema arhitekturi

Zidne slike naglašavaju pojedine arhitektonske dijelove o njihovu funkciju (koloristički razlikuju svod od zida, pojasnice od svoda), dakle pridonose jasnoći i boljem razumijevanju prostora. Male iluzionističke varke ostvarene su u traci s natpisom i slikanim nišama kod trijumfnog luka (sjene prate stvarni izvor svjetlosti iz prozora). Medaljoni u svetištu su istog oblika i veličine kao prozori (oculusi), pa zidne slike i otvori kooperativno stvaraju ritam.

Sl.32 i 33 Marko Antonini, zidne slike: sv. Ćiril i sv. Metod, 1908., Sirač, župna crkva.

Sl. 34 i 35, Marko Antonini, zidne slike-medaljoni: Bogorodica s djetetom Isusom, Sv. Florijan, Sv. Juraj i Sveta Elizabeta Ugarska (Thürinška), 1908. Sirač, župna crkva.

Sl.36 Marko Antonini, Potpis autora na zidnoj slici, Sirač, župna crkva

II.3.3 Marko Antonini (Gemoni, Italija, 7. IX. 1849. — Zagreb, 26. V. 1937.) i oslici crkvenih interijera krajem XIX. i početkom XX. st. u Hrvatskoj

Mala bibliografija o Marku Antoniniju, pa i Enciklopedija hrvatske umjetnosti za Marka Antoninija više naglašavaju scenografski rad a za sakralne zidne slike piše samo: »Oslikao je mnoge crkve u Hrvatskoj i Bosni.«⁴⁵ Marijana Schneider u članku o slikaru u I. svesku *Hrvatskog biografskog leksikona* navodi da je prema nepotkrijepljenom podatku (navodno) učio na Accademia delle Belle Arti u Rimu, a da ga je u Hrvatsku narudžbom oslika svog dvorca privukao grof Artur Nugent nakon 1875. godine. Antonini se smjestio u Zagrebu i tu ostao do smrti zahvaljujući brojnim sakralnim, svjetovnim i javnim (scenografije) narudžbama. Osobito su brojni oslici crkvenih interijera.⁴⁶ Njegov sin, Otto

⁴⁵ AA.VV. *Enciklopedija hrvatske umjetnosti* I. (A-Nove), Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1995., 22, P.C.

⁴⁶ AA.VV., *Hrvatski biografski leksikon* I. (A-Bi), sp. dj., 1983., 193, 194. M. Schr.: »Učio je navodno na Accademia delle Belle Arti u Rimu. U Hrvatsku ga je 1875. doveo grof Artur Nugent da mu obnovi stropne i zidne slike dvorca u Oroslavlju i Trsatu. Nakon što se nastanio u Zagrebu, uredio je 80-ih godina atelijer u makartovskom stilu u Dugoj ul. 31 (poslije Nova ves 6). Odatle je ljeti odlazio raditi u provinciju, a zimi na usavršavanje u Italiju, Bavarsku ili Pariz. Izradio je više uljenih slika (portreta, veduta) koje su u privatnom posjedu. Od 1888. do 1892. radio je kao slikar dekoracija za staro kazalište na Markovu trgu u Zagrebu. Spominju se njegove dekoracije za Halévyjevu *Židovku* i Zajčevu *Afroditu* 1888. te za Sullivanovu operetu *Mikado* 1892. U Kazališnom se muzeju nalazi oko 50 obojenih scenografskih skica iz njegova posjeda, no pretpostavlja se da ih je izradio ili donio u

Antonini (Zagreb, 17. VII. 1892. – 15. II 1959.), kog *Župna spomenica* spominje kao pomoćnika u radu, bio je slikar i vrlo uspješan likovni urednik i ilustrator (revija *Svijet*), a sačuvana je njegova samostalna zidna slika *Porcijunkulski oprost* u franjevačkoj crkvi na Kaptolu iz 1920. godine.⁴⁷ Teško je zbog »popravaka« i preslika pravilno valorizirati Antoninijev rad, a još manje razlučiti u kojem je dijelu pomagao sin. S obzirom da je Otto 1908. godine imao tek šesnaest godina, vrlo je vjerojatno radio one dijelove koje je moguće raditi prema shemi, poput zidova i svoda, a da su figuralni prizori Antoninijevi. Neki dijelovi su vrlo uspješni, kao što je lice Boga Oca na tjemenu svoda, gesta i rješenje Bogorodice na medaljonu (lice djeteta Isusa je grubo preslikano), sveci u nišama, dostojanstvena Elizabeta Ugarska (Thürinška), okrenuta frontalno kao da je na prijestolju. Kao što u katalogu Stuflesserovih djela treba svakako spomenuti oltare i crkveni namještaj u župnoj crkvi u Siraču, tako i zidne slike u njoj treba valorizirati u Antoninijevom sakralnom opusu.

Zagreb slikar dekoracija Dominik D'Andrea, a da je A. prema njima pripremao kulise. Figurativne i dekorativne kompozicije u fresko-tehnici najopsežniji su i najvažniji dio njegove djelatnosti. Oslikao je oko 100 (prema nekim podacima i do 200) crkava i kapela u Hrvatskoj, Slavoniji, Istri, Dalmaciji i Bosni, npr.: župnu crkvu u Bistri 1888, župnu crkvu u Brckovljanu 1889, franjevačku crkvu u Slavonskoj Požegi i župnu crkvu u Stražemanu 1891, župnu crkvu u Gušću 1892, neogotičku kapelu u Brckovljanu 1894. Njegov slikarski domet pokazuje kompozicije u prizemnim hodnicima Livadićeva dvora (Samoborski muzej) u Samoboru iz 1897 (povijesni prizori prema slikama J. F. Mückea i O. Ivekovića i neke vlastite kompozicije, kao i vedute Molvica i Severina na Kupi). Od početka XX st. djeluje u Bosni, gdje oslikava pretežno crkve franjevačkih samostana: u Fojnici 1904, Varešu 1904-1906, Gorici kod Livna 1906; Kraljevoj Sutjesci 1908, Plehanu 1909, Jajcu 1911-1912, Livnu 1913. Prema svjedočanstvima naručilaca i suvremenika, tehnička strana njegovih radova bila je na zavidnoj visini. Prilikom izrade većih kompleksa crkvenih kompozicija, vješto je sastavljao ikonografski program, ovisno o zaštitniku crkve, u okvirima crkvenog slikarstva druge pol. XIX st.«

⁴⁷ Usp. AA.VV., *Hrvatski biografski leksikon* I. (A-Bi), sp. dj., 1983., 194. Z. Ša. O Ottu Antoniniju pisala je opširnije Željka Kolveshi u katalogu izložbe *Zagreb i »Svijet« / »Svijet« Zagreb dvadesetih*, Zagreb, Muzej grada Zagreba, 2006.

III. Zaključak

U dosadašnjoj povijesno-umjetničkoj literaturi župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije nije obrađena, ni spominjana. Autori koji su sudjelovali u njezinu nastanku, graditelj Stjepan Golubić, i slikar Marko Antonini nisu dovoljno istraženi, a kiparu Ferdinandu Stuflesseru i njegovoj radionici postoji povijesno-umjetnička literatura, ali niti u njoj siračka djela nisu zabilježena.⁴⁸ Namjera ovog istraživanja i diplomski rada bila je da bude doprinos katalogizma spomenutih umjetnika. Kronologija djela je poznata prema *Župnoj spomenici* ili sačuvanoj dataciji, za gradnju 1906.-1907., na glavnom oltaru postoji signatura s datacijom 1907., a na krstionici ugravirano ime donatora s godinom 1908. Za zidne slike možemo pretpostaviti da su dovršene prije blagoslova crkve, 2. VII. 1908. godine, dakle cijela crkva s opremom dovršena je u jednom dahu, u samo dvije godine.⁴⁹ Dokumentirana kronologija također je važna za pronalaženje mjesta djela iz Sirača u katalogizma Golubića, Stuflessera i Anoninija.

Stilska i vremenska ujednačenost pridonosi važnosti crkve u Siraču. Iako se radi o župnoj crkvi jedne male župe Pakračkog dekanata, zanimanje za sakralnu umjetnost XIX. i početka XX. stoljeća, kada su djelovali njezin graditelj i umjetnici, raste. S tim razmišljanjem odabrana je i tema ovog diplomskog rada s nadom da će barem malo pridonijeti poznavanju skladne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Siraču i njezinoj valorizaciji unutar sakralne baštine tog razdoblja u Hrvatskoj.

---

⁴⁸ Usp. Irena Kraševac, *Neostilska sakralna skulptura i oltarna arhitektura u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, tipkopolis (doktorska disertacija), Zagreb, Filozofski fakultet, Zagreb 2005.

⁴⁹ Za dataciju zvonika vidi poglavlje II.1 *Projekt i gradnja crkve: uloga naručitelja* ovog rada, str.12.

IV. Sažetak

Crkva posvećena Blaženoj Djevici Mariji zabilježena je u Siraču (Zirchu) u arhidakonatu Svetačje od 1334. godine. Godine 1542. mjesto i utvrdu nad njim zaposjeli su osmanski vojnici i smjestili u njima jake obrambene snage na granici Slavonije prema Hrvatsko-ugarskom kraljevstvu. Osmanska je vojska na uzmaku pred carskim trupama zapalila 1691. godine utvrdu i podgrađe. U tim je ratnim sukobima stara crkva bila porušena, stanovništvo dijelom izbjeglo a dijelom novodoseljeno, pa su sljedeća dva stoljeća sirački vjernici odlazili u župnu crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Pakrac (dovršena 1764.), a potom u bližu crkvu sv. Ivana Krstitelja u Badljevini (građena 1756. - 1770.). Sadašnju župnu crkvu Pohoda Blažene Djevice Marije sagradio je 1906. – 1907. godine Stjepan Golubić, graditelj iz Pakraca. Odabir neorenesansnog stila za siračku crkvu nije iznenađujući obzirom na to da je Golubić sudjelovao na obnovi Saborne crkve Sv. Trojice u Pakracu prema Bolléovim nacrtima, a Bolléov se utjecaj prepoznaje i u korištenju arhitektonske dekoracije. Glavni oltar potpisano je djelo Ferdinanda Stuflessera, datirano 1907. godine, a njegove su također i propovjedaonica i krstionica, koja u polju kartuše ima ugravirano ime donatora i godinu 1908. Crkvu je oslikao Marko Antonini (potpis i datacija 1908.). Zbog nedostatka novca rad na opremi crkve je zastao, no prema Stuflessеровим nacrtima klupe, okvire za postaje Križnog puta i ispovjedaonice izradio je stolar Pardus is Pakraca, najvjerojatnije neposredno uoči Prvog svjetskog rata. Crkva u Siraču nastala je u jednom dahu što, uz činjenicu da su zabilježeni ili potpisani umjetnici i majstori koji se u njoj javljaju, zavrijeđuje izlazak iz potpune anonimnosti u dosadašnjoj povijesno-umjetničkoj literaturi.

V. Popis slikovnih priloga

- Sl.1** Panoramski pogled na Sirač sa Starog grada (Zirch) i na dolinu rijeke Bijele.
- Sl.2** Pogled na Stari grad (Zirch) i podgrađe, današnju jezgru Sirača ispred crkve.
- Sl.3** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907.
- Sl.4** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, tlocrt prizemlja (snimak postojećeg stanja).
- Sl.5** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, uzdužni presjek (snimak postojećeg stanja).
- Sl.6** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., sjeverno pročelje.
- Sl.7** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., ulazni portal.
- Sl.8** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., bočno pročelje.
- Sl.9** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., sjeverno pročelje, detalj.
- Sl.10** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., južno pročelje.
- Sl.11** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., unutrašnjost, pogled prema svetištu i na zapadni zid.
- Sl.12** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, 1906.-1907., unutrašnjost, pogled prema pjevalištu.
- Sl.13** Herman Bollé, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1880., detalj pročelja (sada s bistom Bolléa).
- Sl.14** Herman Bollé, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1880., detalj pročelja (sada s bistom Kršnjavoga).
- Sl.15** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, prozor apside.
- Sl.16** Stjepan Golubić, Župna crkva u Siraču, prozor na zvoniku.
- Sl.17** Potpis Ferdinanda Stuflessera na oltaru Pohoda Blažene Djevice Marije u Siraču, 1907.
- Sl.18** Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907.
- Sl.19** Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907., kipovi središnje zone: Sv. Rok, Pohod Marijin Elizabeti, Sv. Ivan Nepomuk.
- Sl.20** Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907., detalj zone predele.
- Sl.21-23** Ferdinand Stuflesser, oltar Pohoda Blažene Djevice Marije u svetištu župne crkve u Siraču, 1907., detalj zone stipesa
- Sl.24-25** Ferdinand Stuflesser, Krstionica u župnoj crkvi u Siraču, 1907.-1908., cjelina i detalj Krštenja Kristova.
- Sl.26** Ferdinand Stuflesser, Krstionica u župnoj crkvi u Siraču, 1907.-1908., detalj.
- Sl.27** Ferdinand Stuflesser, Govornica s reljefima četiriju evanđelista (na reprodukciji vidljivi Luka, Marko i Matej, lijevo uza zid je Ivan; dio propovjedaonice), 1907.

Sl.28 Ferdinand Stuflesser, Postolje govornice (dio propovjedaonice), sada dio glavnog oltara, 1907.

Sl.29 Stolar Pardus iz Pakraca prema Stuflesserovu nacrtu, Ispovjedaonica oblika trijumfalnog luka s reljefom Razmetnog sina i dvije postaje Križnog puta (desno), oko 1914.

Sl.30 Stolar Pardus iz Pakraca prema Stuflesserovu nacrtu, Ispovjedaonica oblika trijumfalnog luka s reljefom Marije Magdalene u pustinji, oko 1914.

Sl.31 Pogled prema svetištu s glavnim oltarom i zidnim slikama Marka Antoninija, 1908.. Vidljive su i klupe stolara Pardusa iz Pakraca, izrađene prema Stuflesserovim nacrtima oko 1914.

Sl.32 Marko Antonini, zidne slike: sv. Ćiril, 1908., Sirač, župna crkva.

Sl.33 Marko Antonini, zidne slike: sv. Metod, 1908., Sirač, župna crkva.

Sl.34 Marko Antonini, zidne slike-medaljoni: Bogorodica s djetetom Isusom, *Sv. Florijan*, 1908. Sirač, župna crkva.

Sl.35 Marko Antonini, zidne slike-medaljoni: *Sv. Juraj te Sveta Elizabeta Ugarska (Thürinška)*, 1908. Sirač, župna crkva.

Sl.36 Marko Antonini, Potpis autora na zidnoj slici, Sirač, župna crkva

VI. Popis literature

1. **AA.VV.**, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti I. (A-Nove)*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1995
2. **AA.VV.**, *Hrvatski biografski leksikon I. (A-Bi)*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1995
3. **Andrić, Stanko**, *Prilog srednjevjekovnoj topografiji i hidrografiji psunjsko-papučkog kraja* // *Scrinia Slavonica* 3 (2003.)
4. **Andrić, Stanko; Vrbanus, Milan**, *Opis ruševina opatije Bijele iz 1761. godine* // *Scrinia Slavonica* 7 (2007.)
5. **Badurina, Anđelko (ur.)**, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.
6. **Brkić, Saša**, *Javna skulptura na otvorenom grada Zagreba između 1990. i 2005. godine* // *Anali Galerije Antuna Augustinčića* 27 (2008.), 75-149
7. **Buturac, Josip**, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine* // *Starine* LIX. (1984.)
8. **Damjanović, Dragan**, *Stilsko rješenje arhitekta Janka Holjca za gradnju pravoslavne Saborne crkve u Plaškome i grkokatoličke Župne crkve u Petrovcima* // *Prostor* 1 [27] 12 (2004.)
9. **Horvat, Anđela**, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj* // Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber, 1982.
10. **Kažimir, Doris, Kralj, Adriana, (ur.)**, *Spomenici i fontane u Gradu Zagrebu – Vodič*, Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Gliptoteka, Grad Zagreb – Gradski ured za zaštitu spomenika kulture i prirode, s.a. [2007.]
11. **Kraševac, Irena**, *Kipar Ferdinand Stuflesser. Doprinos tirolskom sakralnom kiparstvu druge polovice 19. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj* // *Radovi instituta za povijest umjetnosti* 27 (2003.), 231-239.
12. **Kraševac, Irena**, *Neostilska sakralna skulptura i oltarna arhitektura u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, tipkopis (doktorska disertacija), Zagreb, Filozofski fakultet, Zagreb 2005.
13. **Križ, Ivanka, Križ, Florijan**, *Sirač: Zrnca povijesti i mnoga sjećanja*, Daruvar, Grafodar, 2002.

14. **Maruševski, Olga**, *Bazilika Srca Isusova u Zagrebu* // Isusovci u Hrvata. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija »Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata«, Zagreb, filozofsko - teološki institut Družbe Isusove, Hrvatski povijesni institut Beč, 1992.
15. **Maruševski, Olga**, *Saborna crkva sv. Trojice u Pakracu* // Iso Kršnjavi kao graditelj; Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, knjiga XXXVII. Zagreb, 1986.
16. **Obad Šćitaroci, Mladen**, *Dvorci i perivoji Slavonije*, Zagreb, Šćitaroci, 1998.
17. **Szabo, Gjuro**, *Iz prošlosti Daruvara i okolice* // Poseban otisak iz Narodne starine XI. (1934.)
18. **Szabo, Gjuro**, *Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, Golden Marketing, 2006.

VII. Prilozi

Prilog 1: Prijepis teksta pozivnog letka uoči gradnje crkve

»Katolici mjesta Sirač broje 1100 duša pa taj broj daniomice raste. Svi mi katolici jednodušno vapimo za sagrađenje rimokatoličke kapele, gdje bi svoja bogoslužja izvršavati mogli, i gdje bi se crkvene funkcije obavljati mogle.

Župna crkva Pakračka odalečena je od nas 3 sata hoda, pa uslijed te daljine na najveće blagdane pohađa mali dio najkriepčijeg mladjeg življa – crkvu, dočim djeca, mladež i stariji ljudi po više godina u crkvu ne zavire.

Ta tegotna okolnost veoma štetno upliva na moralno religiozni kršćanski odgoj.

Zato odlučismo graditi kapelu – svetište, u kojem bi se mi na molitvu sastajali.

Velezaslužni crkveni historičar i nadbiskupski arhivar velečasni gospodin Janko Barlè priobćio je na našu molbu ove historične crte, da je u Siraču već u dalekoj starini postojala crkva, a spominje ju prvi put god. 1334. vrijedni pisac i kanonik Ivan gorički arcidjakon.

Njegov zbornik izdao je god. 1874. Ivan Tkalčić (Povijesni psomenici zagrebačke biskupije, knjiga druga). U tom zborniku spominje se na str. 84. crkva 'beate virginis de Zirch' – današnji Sirač.

Ta je crkva postojala u kotaru crkvenom de Zirche a spadala je u crkvenom pogledu pod Čazmanskog prepošta. Ta prvobitna crkva blažene Djevice Marije je po svoj prilici propala prigodom turske provale, kao tolike druge crkve u ovdašnjoj okolici. Kasnije nema spomena o njoj. U zapisnicima kanoničkih vizita, što su se održavala god. 1730. i 1746. u župi Pakrac, nema spomena o selu i crkvi Sirač. No godine 1757. i 1761. spominje se u Siraču drvena kapelica Majke Božje, što je sagrađena do vojničkih kasarna, najviše poradi vojnika, koji su u tim kasarnama u mirno doba stanovali. Kapelica je bila po svoj prilici malena i u njoj nije bilo ništa drugog osim drvenog žrtvenika, na kojem je bila papirnata slika Majke Božje. Ta kapela nije imala nikakvih crkvenih predmeta već kad se misa služila, donieli su potrebne stvari ili iz župne crkve ili iz kapela u Badljevini ili Deženi, Služilo se tu 2. srpnja kad se slavi pohod Blažene Djevice Marije.

Kako je bila ta kapelica već godine 1761. ruševina, biti će, da su ju zapustili, pa je posve propala, jer se ne spominje više u zapisima kanoničkih vizitah od god. 1769., 1780., 1783., 1804., i 1810.

Godine 1780. bilo je u Siraču 16 katoličkih kućah, 39 oženjenih parova 204 katolikah: god 1783. 16 kućah 56 parova 244 kaolikah, a god. 1804. 33 katoličkih kućah 72 parova, 379 katolikah, a danas upravo nakon 100 godina imade 147 katoličkih kućah i 110 katolikah.

Mi nismo kadri pokraj našeg siromaštva da sami na novo podignemo dostojni hram Božji, pa nam je na našu molbu visoka vlada, odjel za unutarnje poslove naredbom od 17. veljače 1904. broj 12.646 podielila dozvolu da u svrhu gradnje kapele skupljamo prinose u području Kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Molimo stoga za udieljenje milostinje, a mi i naši potomci nećmo propusiti za sve darovatelje i priložnike moliti u novom hramu Svevišnjega i blaženu Djevicu Mariju, kojoj u čast i slvau namjeravamo opet posvetiti novu kapelu, da im podieli dug i zadovoljan život i spas duše.

Sve primljene prinose i darove objelodanit ćemo u javnih glasilih.

Prinosi neka se izvole po volji odpremiti na kojeg od potpisanih odbornikah.

U Siraču, mjeseca svibnja 1904. Odbor za gradnju kapele.

Dementer Kalma, veleposjednik

Ivan Patner

Franjo Kreuzer, posjednik

Dragutin Kühr, veleposjednik

Dominik Müller

Nikola Marković»⁵⁰

---

⁵⁰ Usp. rukopis *Župna spomenica*, Župni arhiv Sirač, s.p. (Uvod).

Prilog 2: Stanje pročelja prije obnove 1999. godine i nakon nje

Prilog 3: Herman Bollé: Saborna crkva Sv. Trojice u Pakracu, 1893. – 1896.

